

OTKA szöveges jelentés 2005-ről

Amint legutóbbi (2004) jelentésünkben írtam, 2005-re igazában csak a kiadással összefüggő munkálatok maradtak. Ám azért itt is volt váratlan és érthetetlen feladat. A kiadó (Osiris) ismét elveszített anyagokat, újból csináltattak velünk már többször elkészített anyagot. Ezúttal is köszönöm a munkában résztvevők önfeláldozó munkáját, akik a deprimáló körülmények között is hajlandók voltak harmadszor is elkészíteni azt, amit már kétszer megcsináltak, és amiért MÁSOK évek óta pénzt vettek fel.

Hónapokon át tartó, valóságos telefon-tortúra után végre kiderült, hogy 2005. december közepén megjelent a *Magyar folklór szöveggyűjtemény*. További dölyfösségek után sikerült 5 példányt szerezni. Ki is írtuk hallgatóinknak, hogy végre kapható a kötet. Ám ez nem volt igaz, mivel a kiadónak nem méltóztatott egyáltalán árusítani az általa is „Osiris tankönyvek” megjelöléssel jelölt kötetet. (Köztudott, hogy „tankönyvekért” külön – tekintélyes összegű – állami szubvenciót kapnak a kiadók.) A kész köteteket nem hozták be a raktárból! Újabb küzdelem kezdődött a részünkről, mivel mi felhasználásra szántuk a könyvet, amelynek végeredményeként más könyvesboltok elkezdtek árulni tankönyvünket.

Újabb veszekedés után méltóztattak egy szerződést produkálni. Ez a szerző (VV) és a kiadó jogait szabályozta. Már meg sem lepett, hogy a szerző rengeteg mindenre van kötelezve, még jónéhány évre előre is, a kiadó pedig semmire. Természetesen honorárium NINCS. Viszont az benne volt a szerződésben, hogy – külön kívánságra – a kiadó visszaadja a hozzá eljuttatott számítógépre vett szöveget. Váratlanul rövid, kb. tíz napos küzdelem után ez be is következett. Előbb nem tudtuk „kinyitni” a lemezt, ami meg sem lepett. Sőt az sem, hogy amikor némi számítógépes rafinériával mégiscsak nyomára bukkantunk a „szerző” elől gondosan elrejtett szövegnek – ez nem a 845 nyomtatott lapnyi tankönyv, hanem a 20 fejezet bevezető szövegei voltak, mondjuk 100 lap terjedelemben. A többi szövegnek híre-hamva.

Minthogy tankönyvet, szöveggyűjteményt készítettünk, szerettük volna ezt nyilvánosan is bemutatni. Erről a kiadó lebeszélte, mondván, ez hasztalan. Azért mi, tőlük függetlenül valamit majd kitalálunk.

Minthogy más könyvesboltok elkezdtek árulni a kötetet, sikerült pár példányt venni. Ezeket a magyar népköltészetet oktató egyetemi

kollégáinknak adtuk, többeket arra kérve, írjanak majd recenziót. Ez persze több időt vesz majd igénybe.

2006. február közepéig, vagyis a „megjelenés” után még két hónapig ezzel „szórakoztunk”. A kötetbe – mindezek után érthető okokból -- igazában betekinteni nem mertem. Külleme inkább visszataszító, mint vonzó. Ára (4500 forint) túlzottan magas, iskolákat, egyetemi hallgatókat visszariaszt a vásárlástól. A szövegek, kották, címlaphasonmások olvashatók. Egy-két tónusos (fekete-fehér) illusztráció van, ezek nagyon gyenge minőségűek. Rejtély előttem, miért titkolják, honnan van a címlapkép.

A szövegbe még a legutolsó korrektúra után is sikerült ordító hibákat betenni. Pl. a 225. lapon Viski Károlyban van beolvasztva Gunda Béla, és ez, persze, a tartalomjegyzékből is hiányzik.

Azért néhányan mégiscsak ezt a kötetet fogják használni – minthogy nincs más, hasonló antológia.

Továbbra is jelölték, pl. a belső címlapon, hogy ez az I. kötet. Ez történetileg igaz, mivel eredetileg egy „műfaji” antológia is következett volna, főként e kötetben kevésbé reprezentált olyan műfajokból (pl. szóbeli rejtvény, proverbium, „feliratok”, a monda körébe tartozó műfajok, rögtönzött szövegek, stb.), amelyeket ez a forrástörténeti antológia nem tartalmaz, és amelyekből nincsenek használható antológiák. Ilyen szöveggyűjtemény összeállítására is égető szükség lenne. Ám minden szerző ezerszer meggondolja, hogy ilyen körülmények között évekig dolgozzon-e és minden lehetséges megaláztatásnak kitegye-e magát? Csokonait idézve: „az is bolond, aki az Osiris kiadóval tankönyvet, szöveggyűjteményt akar kiadni Magyarországon”.

Amikor az a ritka sikerélmény foghatná el a pályázót (és talán a közönséget is), miszerint a vállalt fontos feladatot teljesítettük – a fenti körülmények miatt – csak rosszkedv és keserűség érezhető. Remélem, a szöveggyűjtemény használói ennél pozitívabb élményekre is szert tesznek -- hiszen a magyar folklór szép, a szöveggyűjtemény sokoldalú, a leadott kézirat gazdag, pontos és gondos volt. Használható kéziratot kapott a kiadó, amely mind hazai, mind nemzetközi vonatkozásban páratlan teljesítmény.

Budapest, 2006. február 17.

Voigt Vilmos

Szakmai beszámoló

2002-ben „A magyar folklór szövegek tematikus chrestomathiája” című áttekintés elkészítését ígértük. A kéziratot összeállítottuk, eljuttattuk a kiadóhoz, több korrektúra után a könyv 2005 decemberében *Magyar folklór szöveggyűjtemény* címmel, 845 nyomtatott lapon megjelent az „Osiris tankönyvek” sorozatában. Sajnos, ára magas: 4500 forint.

Éves jelentéseinkben feltüntettük, milyen munkát végeztünk, úgyhogy most ezt csak összegezni kell.

Chrestomathiánk (szöveggyűjteményünk) a magyar folklór klasszikus forrásait válogatta ki. A közölt szövegek széleskörű műfaji változatosságot képviselnek, ezen kívül azonban textológiai és szövegfilológiai vizsgálatokat tesznek lehetővé, mivel teljes szövegeket pontosan adnak. Külön ügyeltünk a variálódás különböző formáinak bemutatására. A XIX. század elejétől a XX. század végéig terjedő időből valók a szövegek. Külön gondot fordítottunk arra, hogy a különböző tájak folklórja is képviselve legyen. A népzene és a szokások esetében rendszerezések ismerhetők meg a kötetből. Technikai és anyagi okokból kezdettől fogva nem terveztük népművészeti anyag közlését, mivel az ehhez nélkülözhetetlen képeket nem tudtuk volna megfelelő színvonalon összegyűjteni, megjelentetésük is sokba került volna.

Szöveggyűjteményünk az első a maga nemében. Magyar nyelven még sohasem jelent meg olyan antológia, amely különböző népköltési alkotásokat együtt közölt volna. A kötet terjedelme is imponáló. Jóval több mint ezer szöveget közlünk. Egyik újdonsága a kötetnek, hogy íróktól is közöl (nemcsak szépirodalmi szövegeket). Márcsak terjedelmi okokból ez azonban csak figyelemfelhívó jellegű fejezet.

A kutatás kiterjedt az alkalmas és reprezentatív szövegek megkeresésére, válogatására, másolására, kiadáshoz előkészítésére. A kiadás során derült ki, hogy igen sok olyan munkát is nekünk kellett végezni, amelyeket normális körülmények között a kiadó vagy a nyomda szokott elvégezni. Minthogy a kiadónál rendszeresen „elvesztek” anyagok, több ízben többször kellett ugyanazt a munkát elvégezni. Az ELTE BTK Folklóre Tanszék technikai felszereltsége közismerten méltatlanul rossz. Ez tovább nehezítette a munkánkat. Viszont kedvező volt az a körülmény, hogy a tanszékhez tartozó Ortutay-könyvtár anyagának jó részét használni tudtuk.

Több konferencián, megbeszélésen vettünk részt, ezeken részint munkánk textológiai elveit tisztáztuk, másrészt próbáltuk másoknak is elmagyarázni a folklorisztikai szöveggondozás fortélyait. Célunk volt az is, hogy fiatal munkatársaknak lehetőséget adjunk arra, beletanuljanak a korszerű folklór textológiába. Ilyen értelemben a pályázat befejezése után is – reményeink szerint – folytatódni fog a magyar folklór textológia megújulása.

A pályázati kutatás több éven át folyt, ennek eredményeit nyilván rögtön be is építettük az egyetemi oktatásba és a doktori képzésbe is. Itt azonban inkább most elkezdett kutatásokat igyekeztünk elindítani, nem pedig szöveggyűjteményünk egy-egy fejezetének elkészítését adtuk ki „albérletbe”.

A tekintélyes terjedelmű kiadvány a magyar folklór eddigi legfontosabb (nyomtatott) kiadványainak sorrendjében halad. A kötet elején Erdélyi János *Népdalok és mondák* köteteiből, Kriza János *Vadrózsáiból* olvashatunk szemelvényeket. Kriza művének esetében a későbbi kiadásokat is bemutatják. A *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatából az első kötet bevezetése olvasható. Végre ismét olvasható *Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képen* magyarországi bevezető kötetéből a magyar népre, népköltészetére, babonáira vonatkozó több fejezet. Itt az illusztrációkat is közlik. Ezek a fejezetek több esetben is egy-egy témakör nálunk első, nagyhatású, nyomtatott formában megjelenő összegezései. Az *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* elveit néhány jellemző szövegpélda közvetíti. Tanulságos, hogy *A Magyar Népzene Tára* köteteiből terjedelmes szemelvényt is olvasható. Itt a kották is megtalálhatók, és igen jól érzékelhető a magyar népzene kutatók közismerten magas színvonalú, végiggondolt, egyszersmind fejlődő közlési gyakorlata. A népzenei kötetsorozat kiegészítésének tekinthető népzenei hanglemezekből is olvashatók részletek. Nyilván nem teljes a kötet végén -- *Íróktul* címmel -- közzétett fejezet: 13 szerzőtől 20 szöveg. Gaal György „tudós palócával” kezdődik e rész. A szemelvények között van Petőfi-vers. Érthető módon az *Alku* szövege, meg ennek „népi” változatai is olvashatók. Arany Jánosra csak egy rövid jegyzet emlékeztet. Gárdonyi Gézáról falusi életképet, Tömörkény Istvántól tanulmányokat, Móra Ferencről élvezetes cikkeket közöltek, még Weöres Sándor versmagyarázata vagy Féja Géza levele is megtalálható. Ady kísérteties novelláit nálunk ritkábban szokás említeni. Krúdy Gyula *Álmoskönyve* vagy Móricz Zsigmond „hortobágyi” film-forgatókönyve

viszont eddig is közismert volt. Szabó Dezső javaslata (1936) Györffy István ismert memorandumával vethető össze. Sinka István önéletrajzi írásai pedig az egyik előző rendszer közismert (ám olykor mára elfelejteni szokott) társadalmi igazságtalanságának borzalmait idézi fel ismét.

A közölt szövegeket bevezető tanulmányok kísérik. Magukhoz a szövegekhez viszont nem adtunk tárgyi kommentárokat. A fejezetekben tehát van verses és prózai népköltési szöveg, népzenei adat, folklorisztikai érdekű cikkek, tanulmányok, visszaemlékezések anyaga. Alig van néphit- és népszokás-közlés. Ám ilyen újraközlések az utóbbi időben szerencsére megszülettek. (És éppen az ELTE Folklore Tanszékén, úgyhogy nálunk ezek léte köztudott, használata folyamatos.). Réső Ensel Sándor *Magyarországi népszokások* anyagának új kiadása (2000, sok illusztrációval), és a *Folklore Fellows Magyar Osztályának néphit-gyűjtésének antológiája (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIX. kötet, 1998)* ilyenek és a mostani kresztomátia kiegészítéseként használhatók. Viszont több további területet (pl. néptánc, népművészet) illetően jó és fontos új publikációk ellenére sincs hasonló, a történeti „forráskiadást” követő és bemutató antológia.

Említettük, hogy a kötet összeállítása két célt szolgált. Egyrészt fontos folklór szövegeket tett közzé. Több mint 800 nagyalakú oldalon olyan mennyiségű (és „minőségű”) magyar folklór szöveg került itt közlésre, amelyhez hasonló gazdagsággal más kiadványban ilyeneket nem olvashattunk. Ezért a könyv kiváló „kötelező” olvasmányanyag vagy antológia, amely érzékelteti folklórunk sokrétűségét, gazdagságát. Másrészt a szövegválogatás történeti, tudománytörténeti, filológiai és textológiai szempontokat érvényesített, és azt a célt szolgálja, hogy a nagy példaanyag tanulmányozása révén folklórunk kutatásáról, közlésmódjáról is megbízható ismereteink keletkezhesse. Minthogy egy-egy alkotás többszöri közlését és az összefüggő variánsok egymás után való bemutatását illetően egyedülálló vállalkozás, nyilván a magyar folklór szövegekkel való foglalkozás terén további számottevő felismerésekhez vezethet.

Eddig is megjelent már több jó, tanulságos népballada- és népdal-antológiánk. Népmeséinkből is készültek különböző terjedelmű és színvonalú szöveggyűjtemények. (Más műfajokról – sajnos – ezt nem mondhatjuk el.) Szöveggyűjteményünk kötete is tanúsítja, hogy népzene-kutatóink több

kiadványa ilyen szempontból is figyelemreméltó eredményeket el. A mostani kresztomátia célja azonban más volt, és az a tény, hogy sokféle szöveget tett egymás mellé, más összefüggésbe helyezi ezeket. Mindmáig ez az egyetlen jelentős magyar folklorisztikai kiadvány, amely a pontos, gyakorlatilag betűhív kiadást képviseli. E téren is úttörő vállalkozás, amit persze folytatni kellene, és bizonyára pontosítani is lehet.

Az „íróktól” vett szemelvények – márcsak terjedelmi okokból is -- legfeljebb ízelítőt adnak arról, milyen gazdag az ilyen forrásanyag is. Mindez persze csak adalék a folklór alkotások szövegeihez, semmiképpen sem teljes, és egyáltalán nem valamely rendszeres tudománytörténeti szövegantológia. (Szerencsére a budapesti Folklóre Tanszék egyetemi jegyzet formájában eddig már három olyan kötetet is közzétett, úgyhogy az abból a szempontból fontos folklorisztikai tanulmányok szövegei másutt azért olvashatók.)

A mostani kiadvány az „I.” kötet megjelölést tünteti fel. Ez arra utal, kellene lenni folytatásnak is. Minthogy a mostani kötet elkészítése, főként pedig a kiadói munkálatok sok évet vettek igénybe, jó lenne, ha bármely következő kötetet ennél gyorsabb és jobb eljárással készítenék.

Végül azt is megemlíthetjük, hogy e kötettel -- világviszonylatban is egyedülálló tudatossággal -- a budapesti Folklóre Tanszék újabb, nélkülözhetetlen „oktatási segédanyagot” jelentetett meg. Jól tudjuk, mégsem elégszer hangoztatjuk, hogy *A magyar folklór* c. egyetemi tankönyv (legutóbb, 1998-ban ezt is az Osiris könyvkiadó jelentette meg) mind terjedelmében, mind színvonalában az egész világon páratlan eredmény. A mostani kresztomátiáról egész egyszerűen ugyanezt mondhatjuk. A még leginkább hasonló orosz, finn, szlovák, román kiadványokhoz képest is lényegesen jobb, pontosabb és gondosabb. Ha az eddig egyetemi jegyzetekként, azaz csak kevesek számára megszerezhető kiadványként publikált tudománytörténeti szöveggyűjteményeket is egyesítenék, kiegészítenék – újabb, páratlanul gazdag kézikönyv látna napvilágot.

Célszerűnek látjuk, hogy megfelelő módon az érdeklődők figyelmét felhívjuk erre a kiadványra. Nemcsak a magunk munkájára, hanem a kötetben olvasható szövegekre.

E kötettel a magyar szövegfolklorisztikai filológia új fokra érkezett.